

OYBEK VA A. QAHHOR ADABIY TANQIDIY QARASHLARI

To'xtasinova Dilnavoz Ulug'bek qizi

Farg'ona davlat universiteti

Filologiya fakulteti

o'zbek tili yo'nalishi 4-bosqich talabasi

Annotatsiya: Oybek va Abdulla Qahhorning adabiy-tanqidiy qarashlari, ularning o'zbek adabiyoti taraqqiyotidagi o'rni hamda badiiy tafakkur rivojiga qo'shgan hissasi tahlil qilinadi. Shuningdek, ijodkorlarning tanqidiy-estetik prinsiplari, adabiyotga yondashuv uslublari va qarashlaridagi umumiylik hamda farqli jihatlar yoritiladi.

Kalit so'zlar: adabiy tanqid, realizm, badiiylik, estetik qarash, ijodkor, adabiy jarayon.

Kirish

XX asr o'zbek adabiyoti tarixida adabiy tanqid alohida ahamiyat kasb etgan muhim sohalardan biri hisoblanadi. Bu davrda adabiyot faqat badiiy-estetik hodisa sifatida emas, balki ijtimoiy ong, ma'naviy tarbiya va milliy tafakkurni shakllantiruvchi kuch sifatida ham qaraldi. Aynan shu jarayonda adabiy tanqid adabiyotni baholash, yo'naltirish va rivojlantirish vazifasini bajaruvchi mustaqil ilmiy-amaliy yo'nalishga aylandi.

O'zbek adabiy tanqidining shakllanishi va rivojida Oybek hamda Abdulla Qahhorning o'rni nihoyatda beqiyosdir. Ular nafaqat yirik badiiy asarlar muallifi, balki adabiy jarayonni chuqur anglagan, uning qonuniyatlarini tahlil qilgan va estetik mezonlarini belgilashga harakat qilgan adabiy tanqidchilardir. Ularning ijodi va tanqidiy qarashlari orqali o'zbek adabiyotida realizm, haqqoniylik, badiiy mukammallik kabi tushunchalar yanada aniq shakllandi.

XX asrning ijtimoiy-siyosiy sharoiti adabiyot oldiga yangi talablar qo'ydi. Yozuvchidan faqat badiiy iste'dod emas, balki hayot haqiqatini chuqur anglash, jamiyat

muammolarini yoritish va inson ruhiyatini haqqoniy tasvirlash talab etildi. Shu jihatdan adabiy tanqid yozuvchi va asar o‘rtasida vositachi bo‘lib, ijodiy jarayonni tartibga soluvchi muhim omilga aylandi. Oybek va Qahhor aynan shu vazifani chuqur his etgan holda, adabiyotning mazmun va shakl jihatdan rivojlanishiga o‘z hissalarini qo‘shdilar.

Oybek adabiy tanqidga ko‘proq nazariy-estetik nuqtai nazardan yondashib, adabiyotning jamiyat hayotidagi o‘rni, uning tarbiyaviy ahamiyati va badiiylik mezonlari haqida fikr yuritdi. U adabiyotni inson tafakkurining yuksak mahsuli sifatida baholab, unda milliylik, tarixiylik va umuminsoniylik uyg‘unligini muhim deb bildi.

Abdulla Qahhor esa adabiy tanqidda amaliy yondashuvi bilan ajralib turadi. U konkret asarlar, yozuvchilar ijodini tahlil qilish orqali adabiyotdagi kamchilik va yutuqlarni ochib berdi. Uning tanqidiy chiqishlari sodda, aniq va keskinligi bilan ajralib turib, adabiy jarayonda muhim o‘rin egalladi. Qahhor badiiy asarda sun‘iylik, soxtalik va ortiqcha bezakbozlikka qarshi chiqib, hayotiylik va samimiylikni asosiy mezon sifatida ilgari surdi.

Oybek va Abdulla Qahhorning adabiy-tanqidiy qarashlarini o‘rganish nafaqat tarixiy ahamiyatga ega, balki bugungi adabiy jarayonni anglashda ham muhim nazariy asos bo‘lib xizmat qiladi. Ularning qarashlari orqali adabiyotning mohiyati, vazifasi va rivoj yo‘nalishlari haqida chuqurroq tasavvur hosil qilish mumkin.

Oybek va Abdulla Qahhor qarashlarida umumiylik va farqli jihatlar

Oybek va Abdulla Qahhorning adabiy-tanqidiy qarashlari o‘zbek adabiyoti taraqqiyotida bir-birini to‘ldiruvchi ikki muhim yo‘nalishni tashkil etadi. Ularning ijodiy merosini qiyosiy o‘rganish orqali nafaqat adabiy tanqid rivoji, balki badiiy tafakkurning evolyutsiyasini ham chuqurroq anglash mumkin.

Avvalo, har ikki ijodkor qarashlarida **umumiylik jihatlari** juda ko‘p va ular o‘zbek adabiy tanqidining asosiy tamoyillarini shakllantirgan. Eng muhim umumiylik – bu realizmga bo‘lgan sodiqlikdir. Oybek ham, Qahhor ham adabiyot hayotni haqqoniy aks ettirishi kerak, degan g‘oyani ilgari suradilar. Ular uchun badiiy asar – bu hayotning sun‘iy

emas, balki tabiiy va ishonarli ifodasidir. Shu sababli ular adabiyotda soxtalik, bezakbozlik va hayotdan uzilish holatlariga tanqidiy munosabat bildirganlar.

Yana bir muhim umumiylik – **adabiyotning ijtimoiy vazifasiga yuksak baho berishdir**. Har ikki adib adabiyotni jamiyatni tarbiyalovchi, inson ma'naviyatini shakllantiruvchi kuch sifatida ko'radilar. Ularning fikricha, yozuvchi jamiyat oldida mas'ul bo'lib, o'z asarlari orqali insonni ezgulikka, haqiqatga va adolatga yetaklashi kerak. Bu qarashlar ularning tanqidiy chiqishlarida ham, badiiy asarlarida ham yaqqol namoyon bo'ladi.

Oybek va Abdulla Qahhor qarashlari o'rtasidagi umumiyliklar o'zbek adabiy tanqidining asosiy poydevorini tashkil etsa, ularning farqli jihatlari esa bu poydevorni boyitib, rang-barang va serqirra adabiy muhitni yuzaga keltirgan. Ularning merosi bugungi adabiyotshunoslik uchun ham muhim ilmiy va amaliy ahamiyatga ega bo'lib qolmoqda.

Xulosa

Har ikki adib qarashlarining uyg'unligi shundaki, ular adabiyotning bosh mezoni sifatida hayot haqiqatini, inson ruhiyatini va badiiy mukammallikni tan oladilar. Ularning farqli jihatlari esa adabiy tanqidni yanada boyitib, uni turli yondashuvlar asosida rivojlantirishga xizmat qilgan. Oybekning nazariy-estetik tafakkuri bilan Qahhorning amaliy-tanqidiy uslubi o'zaro uyg'unlashib, o'zbek adabiy tanqidining mustahkam tizimini shakllantirdi.

Foydalanilgan adabiyotlar

- 1.Oybek. Adabiy-tanqidiy maqolalar to'plami. – Toshkent.
- 2.Abdulla Qahhor. Tanlangan asarlar. – Toshkent.
- 3.O'zbek adabiy tanqidi tarixi. – Toshkent.
- 4.Normatov U. Adabiy tanqid nazariyasi. – Toshkent.
- 5.Karimov N. XX asr o'zbek adabiyoti tarixi. – Toshkent.